

PLAATS EN RUIMTE

Samenvatting

Leefomgevingen en het welzijn van kinderen

Innocenti, het onderzoekscentrum van UNICEF, gaat in zijn zeventiende *Report Card* na hoe goed de rijkste landen ter wereld erin slagen om kinderen een gezonde leefomgeving aan te bieden. Hebben kinderen toegang tot zuiver drinkwater? Kunnen ze lucht van goede kwaliteit inademen? Wonen ze in lood- en schimmelvrije huizen? Hoeveel kinderen wonen in overbevolkte huizen? Hoeveel kinderen hebben toegang tot groene speelruimten waar ze veilig zijn voor het wegverkeer?

Uit gegevens blijkt dat de rijkdom van een land geen waarborgen biedt voor een gezonde leefomgeving. Al te veel kinderen moeten het stellen zonder gezonde thuisomgeving, wat hun huidig en toekomstig welzijn onomkeerbare schade toebrengt. Omdat het rapport niet alleen op de directe omgeving van kinderen focust maar ook naar de wereld in zijn geheel kijkt, toont het een complexer beeld. De niet-duurzame consumptiepatronen van relatief kindvriendelijke landen vormen een bedreiging voor kinderen overal ter wereld, maar ook voor de toekomstige generaties.

Wat voor wereld zullen onze kinderen erven? Uit het rapport blijkt dat geen enkel land het goed genoeg doet. Alle landen moeten dringend extra inspanningen leveren, zowel op nationaal als op globaal vlak, om alle kinderen een veilige en gezonde omgeving te bieden, zowel nu als in de toekomst.

Ranglijst

De ranglijst op basis van omgevingsfactoren die het welzijn van kinderen beïnvloeden, is gebaseerd op drie pijlers (of dimensies) van omgevingsfactoren die een impact hebben op kinderen. De Report Card 17 vergelijkt gegevens uit de 39 landen van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) en/of de EU (Europese Unie):

- **De wereld van het kind:** de directe en tastbare gevolgen van de interactie tussen kinderen en hun omgeving (bv. de lucht die ze inademen, het water dat ze drinken, de blootstelling aan gevaarlijke stoffen);
- **De wereld rond het kind:** de natuurlijke en kunstmatige omgevingen waarmee kinderen rechtstreeks in interactie zijn (bv. groene ruimten en autoverkeer);
- **De bredere wereld:** de bredere aspecten van de fysieke omgeving en de beleidsomgeving die de microsystemen van kinderen op regionaal, nationaal en mondiaal niveau beïnvloeden (bv. de uitstoot van broeikasgassen of elektronisch afval).

Spanje voert de ranglijst aan, gevolgd door Ierland en Portugal. Hoewel geen van deze drie landen voor elk van deze dimensies op de eerste plaats staat, slaagden ze er alle drie in om kinderen goede omgevingsomstandigheden aan te bieden terwijl ze ook een lage tot gemiddelde impact op het wereldwijde milieu hebben (binnen deze groep van hoge-inkomenslanden).

Roemenië bungelt onderaan de ranglijst en wordt voorafgegaan door Costa Rica en de Verenigde Staten. Ze scoren relatief slecht voor wat betreft de directe omgeving van kinderen, maar ze behoren wel tot de landen die de kleinste verantwoordelijkheid dragen voor de schade aan het milieu in het algemeen. De Verenigde Staten daarentegen presteren slecht voor wat de wereld in het algemeen betreft vanwege hun niet-duurzame gemiddelde consumptie per capita, maar ze scoren ook niet goed op de andere dimensies.

Alle landen scoren voor de drie dimensies anders en geen enkel land haalt op alle vlakken consequent lage of hoge scores. Het feit dat een aantal rijke landen onderaan de ranking terug te vinden zijn (zoals de Verenigde Staten en België) geeft aan dat nationale welvaart niet garandeert dat kinderen in een gezonde omgeving opgroeien. Bovendien lijkt de leefomgeving in landen als Canada en Australië vandaag de dag relatief kindvriendelijk, maar hun niet-duurzame consumptiepatronen bedreigen ondertussen wel de toekomst van kinderen op nationaal en mondiaal niveau.

België

Net zoals vele andere rijke landen, is België met een 36ste plaats op 39 van de geanalyseerde landen zeker niet de beste leerling van de klas. Buurlanden Nederland en Frankrijk scoren veel beter met respectievelijk een 12de en 16de plaats.

De minder goede score van België is vooral te wijten aan de hoge CO2-uitstoot, waardoor het onderaan de ranglijst staat, maar ook aan de verwerking van elektronisch afval en het hoge consumptiepatroon. Als iedereen in de wereld evenveel grondstoffen zou verbruiken als mensen in België, zouden we het equivalent van 4,1 aardbollen nodig hebben om aan hun behoeften te voldoen.

De analyse van UNICEF toont ook aan dat 7,8% van de kinderen in België leeft met een te hoge loodconcentratie in het bloed en dat 8,9% van de kinderen leeft in een omgeving waar een verhoogd risico bestaat op pesticideverontreiniging. Een gebrek aan groene ruimten en kindvriendelijke buurten is een ander belangrijk aandachtspunt van het rapport, aangezien zij één van de belangrijkste sociale determinanten van gezondheid vormen.

De belangrijkste aanbevelingen voor België:

- **Geïntegreerde aanpak:** de Belgische overheden op de verschillende machtsniveaus moeten werk maken van een gestructureerde samenwerking om voor ieder kind een veilige, propere en gezonde leefomgeving te garanderen.
- **Participatie van kinderen.** Luister naar de stem van kinderen en laat die ook doorwegen in beslissingen over klimaat, milieu en de creatie van hun leefomgeving
- **Belang van het kind.** Overheden en beleidsmakers moeten bij de besluitvorming rekening houden met de rechten en behoeften van kinderen die kwetsbaarder zijn voor bepaalde milieu en omgevingsrisico's omdat hun lichaam nog in volle ontwikkeling is.

Figuur 1: Ranglijst op basis van omgevingsfactoren die het welzijn van kinderen beïnvloeden

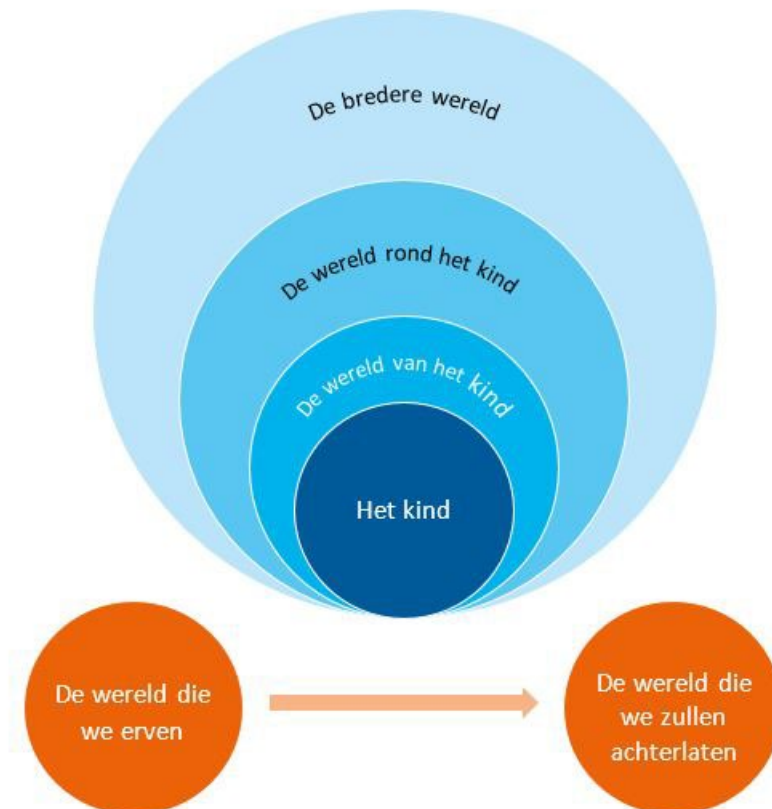
Globaal Klassement	Land	De wereld van het kind	De wereld rond het kind	De bredere wereld
1	Spanje	8	13	13
2	Ierland	6	4	20
3	Portugal	25	9	9
4	Cyprus	15	17	10
5	Finland	1	2	30
6	Italië	7	16	14
7	IJsland	3	1	32
8	Slovenië	19	14	16
9	Duitsland	13	6	22
10	Zweden	4	10	26
11	Verenigd Koninkrijk	11	12	23
12	Nederland	12	8	27
13	Japan	2	21	25
14	Noorwegen	5	5	35
15	Nieuw-Zeeland	24	15	17
16	Frankrijk	14	27	18
17	Zwitserland	21	3	33
18	Hongarije	34	22	6
19	Oostenrijk	9	19	29
20	Tsjechische Republiek	26	23	21
21	Estland	27	11	28
22	Litouwen	32	24	15
23	Kroatië	29	33	5
24	Denemarken	18	26	34
25	Slowakije	31	29	11
26	Griekenland	22	35	8
27	Polen	30	31	7
28	Canada	17	7	38
29	Malta	33	18	24
30	Australië	10	20	37
31	Letland	36	30	12
32	Zuid-Korea	16	32	31
33	Chili	35	37	3
34	Israël	23	36	19
35	Bulgarije	37	34	4
36	België	28	25	36
37	Verenigde Staten	20	28	39
38	Costa Rica	38	38	1
39	Roemenië	39	39	2

Opmerkingen: De ranglijst kwam tot stand met de volgende berekeningsmethode: (1) voor elke indicator werd een Z-score berekend (waar nodig omgekeerd, zodat een hogere score naar een positievere toestand verwees); (2) voor elke dimensie werd het gemiddelde van de Z-scores berekend; (3) voor elk gemiddelde werd de Z-score berekend die de plaats in de rangschikking voor deze dimensie bepaalde; (4) het gemiddelde van de drie rangschikkingen werd berekend en diende als basis voor de uiteindelijke rangschikking. Als twee landen op basis van de drie rangschikkingen hetzelfde gemiddelde behaalden, werd het gemiddelde van de Z-scores gebruikt om hun plaats op de ranglijst te bepalen. Landen zijn opgenomen op de ranglijst voor een bepaalde dimensie als zij voor ten minste twee van de drie indicatoren over gegevens beschikken. Vier OESO/EU-landen zijn niet in de ranglijst opgenomen: Colombia, omdat het geen gegevens had voor de dimensie 'wereld rondom het kind', en Turkije, Mexico en Luxemburg omdat zij voor ten minste één indicator extreem afwijkende gegevens hadden (Z-scores lager dan -4.0).

Conceptueel kader

Innocenti, het onderzoekscentrum van UNICEF, speelde een voortrekkersrol door in zijn *Report Cards* het welzijn van kinderen in rijke landen te vergelijken. *Report Card 16* introduceerde een gelaagd kader waarin het kind centraal staat. De kinderresultaten – fysieke gezondheid, geestelijk welzijn en vaardigheden – worden beïnvloed door de wereld van het kind, de wereld rond het kind en de wereld in het algemeen. *Report Card 17* gaat nog een stap verder. Aangezien de huidige toestand van de omgeving door acties uit het verleden bepaald is en al vorm geeft aan wat nog komt, wordt aan het model een tijdsperspectief toegevoegd: de wereld die we erven en de wereld die we achterlaten.

Figuur 2: Conceptueel kader

Figuur 3: Thema's die in deze *Report Card* aan bod komen

De wereld van het kind

Heel wat kinderen ademen zowel buitenshuis als binnenshuis giftige lucht in. Het aantal gezonde levensjaren dat als gevolg van luchtverontreiniging verloren gaat, is het grootst in Colombia en Mexico (in beide landen 3,7 jaren per 1.000 kinderen onder de 15) en het kleinst in Japan (0,2) en Finland (0,2).

In 13 landen is de toegang tot proper drinkwater, sanitaire voorzieningen en handhygiëne nog steeds niet volledig geïmplementeerd. De meeste gezonde levensjaren gaan verloren in Colombia (2,3 per 1.000 kinderen), Mexico (2,2) en Turkije (1,9).

In de rijkste landen ter wereld wordt 1 op de 25 kinderen vergiftigd door lood, een giftige stof die verantwoordelijk is voor meer sterfgevallen dan malaria, oorlog en terrorisme, of natuurrampen. Lood kan in de bloedbaan van kinderen terechtkomen terwijl ze bijvoorbeeld spelen, zich aankleden of een tekening maken. Lood tast niet alleen de lichaamsfuncties van kinderen aan, maar heeft ook een nadelige invloed op hun aandachtsspanne, geheugen, planningsvermogen en probleemoplossend denken.

Verontreiniging door pesticiden wordt in verband gebracht met leukemie en ontwikkelingsachterstand, en kan schade toebrengen aan het zenuwstelsel, het cardiovasculaire systeem, het urogenitale systeem, het spijsverteringsstelsel, het voortplantingsstelsel, het endocriene systeem, het bloedstelsel en het immuunsysteem van kinderen. In Tsjechië, Polen,

België, Israël en Nederland woont meer dan 1 op de 12 kinderen in een gebied met een hoog risico op verontreiniging door pesticiden.

Geluidsoverlast – het grootst in Malta, Nederland en Portugal – wordt in verband gebracht met verschillende nadelige gezondheidseffecten, waaronder slechte geboorteresultaten, stress, verminderd cognitief functioneren en verminderde schoolprestaties.

De wereld rond het kind

Vocht en schimmel zijn belangrijke risicofactoren in de woonomgeving die bijdragen tot infecties van de bovenste luchtwegen, astma en bronchitis. In Denemarken, Frankrijk, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, IJsland, Hongarije en Portugal wordt meer dan één kind op vijf blootgesteld aan vocht en schimmel. In Cyprus en Turkije gaat het om meer dan één kind op drie.

In Letland en Mexico heeft meer dan één op de drie gezinnen een te krappe woonruimte, wat nadelige gevolgen heeft voor de leerprestaties van de kinderen. In Slowakije, Bulgarije, Kroatië, Roemenië en Polen worstelt meer dan één op de vier gezinnen met dit probleem.

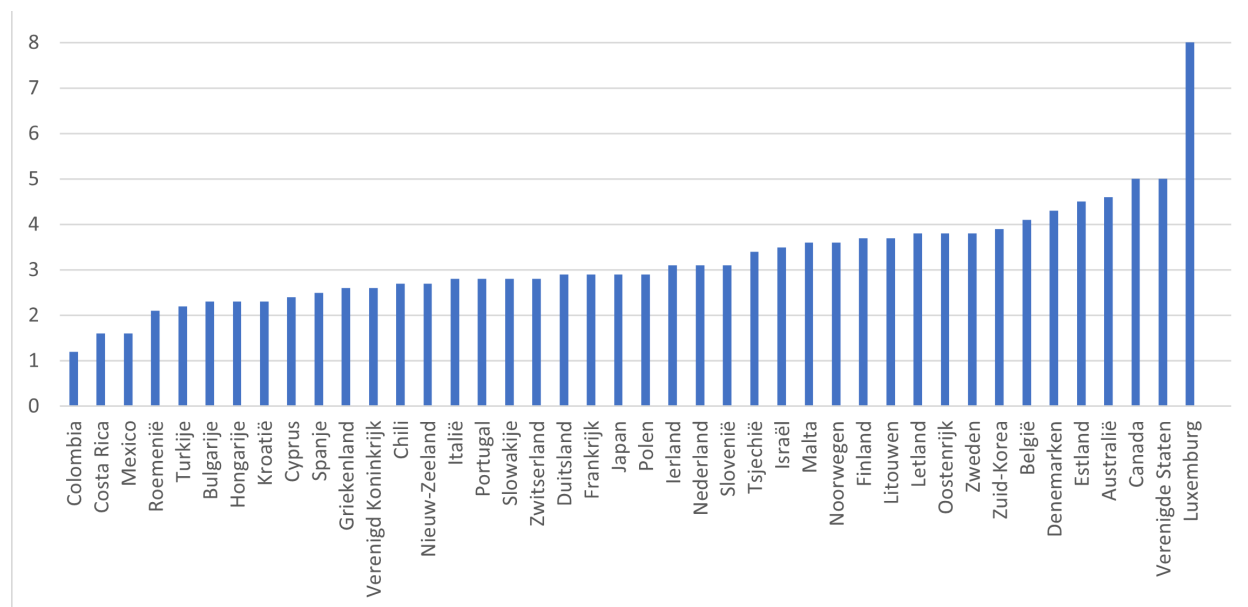
Wanneer kinderen een rustige plek voor zichzelf hebben, garandeert dat hen niet alleen privacy maar ook een goede omgeving om te studeren. In een gemiddeld land heeft één op de zeven 15-jarigen geen eigen bureau en geen rustige plek om te studeren. Meer dan 30 procent van de 15-jarigen in Chili, Mexico en Colombia beschikt niet over deze elementaire voorzieningen.

Er is een positieve correlatie tussen groene ruimte – volgens de Wereldgezondheidsorganisatie een van de sociale determinanten van gezondheid – en de levenstevredenheid van jongeren. Finland is koploper op het gebied van stedelijke groene ruimten, op de voet gevolgd door IJsland en Litouwen. Steden in Israël en Zuid-Korea hebben het minste groen.

Verkeersongevallen behoren wereldwijd tot de belangrijkste doodsoorzaken bij kinderen. In een gemiddeld land gaan per 1.000 kinderen 1,34 gezonde levensjaren verloren door verkeersongevallen. Dit cijfer varieert van minder dan een jaar (0,65) in Zweden, IJsland, Malta en Nederland tot meer dan drie jaar in Colombia, Turkije en Mexico.

De wereld in het algemeen

Sommige rijke landen hebben in verhouding tot hun bevolkingsomvang een bijzonder ongunstige impact op het wereldwijde milieu. Als iedereen in de wereld zou leven zoals de gemiddelde inwoner van de landen waarover het in de *Report Card* gaat, zouden we 3,3 aardbollen nodig hebben om deze levensstijl aan te houden: van 1,2 in Colombia tot 8 in Luxemburg.

Figuur 4: Aantal aardbollen dat nodig is om de huidige consumptie in stand te houden

Opmerking: De verhouding tussen de ecologische voetafdruk van de consumptie van een land en zijn biocapaciteit in mondiale hectaren per persoon. Gegevens niet beschikbaar voor IJsland. Gegevens voor 2018 (2017 voor Canada).

Bron: *Global Footprint Network*, <https://www.footprintnetwork.org/licenses/public-data-packagefree>, geraadpleegd op 23 februari 2022.

De uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) door rijke landen is niet duurzaam. De landen die in het rapport worden geanalyseerd, genereren jaarlijks gemiddeld 9 ton CO₂ per persoon. Een gemiddelde inwoner van Luxemburg heeft een jaarlijkse koolstofvoetafdruk van meer dan 36 ton, wat meer is dan de gezamenlijke voetafdruk van een inwoner van Colombia, Costa Rica, Mexico, Roemenië, Turkije, Chili en Griekenland samen.

In 1997 verplichtte het Protocol van Kyoto geïndustrialiseerde landen en overgangseconomieën om hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Sindsdien stotten de vier grootste vervuilers – Australië, Canada, Luxemburg en de Verenigde Staten – meer dan 380 ton CO₂ per inwoner uit, terwijl Chili, Costa Rica, Letland, Litouwen, Mexico en Turkije hun respectieve emissies onder de 100 ton hielden.

De Verenigde Staten springen eruit als een land met een hoge historische uitstoot, en doen het ook slecht in de ranglijst. Bulgarije, Costa Rica en Roemenië staan laag gerangschikt, maar hun CO₂-uitstoot bleef de voorbije 25 jaar onder het gemiddelde in heel deze groep landen.

In de rijke landen steeg de afvalproductie van gemiddeld 484 kg per persoon in 2010 tot 529 kg per persoon in 2019. Deze gemiddelden verhullen de enorme kloof die gaapt tussen de zowat 336 kg in Japan en Polen, en de 960 kg in Canada. In 25 landen wordt het merendeel van het afval nog steeds niet gerecycleerd of gecomposteerd.

De snelst groeiende afvalcategorie is die van het elektronisch afval (e-waste): rijke landen produceerden 53,6 miljoen ton in 2019 en dit cijfer zal naar verwachting verdubbelen tegen 2035. E-afval bevat gevaarlijke stoffen zoals kwik, cadmium en lood, die het menselijk lichaam en de hersenen schaden. Kinderen betalen de hoogste tol. E-waste is een voorbeeld van hoe omgevingsfactoren in tijd en ruimte met elkaar verbonden zijn, aangezien een deel van dit gevaarlijk afval uiteindelijk schade berokkent aan kinderen in het globale Zuiden.

Sommige rijke landen zoals Noorwegen en Zwitserland, die een hoge score behalen voor de dimensie 'de wereld rond het kind', behoren tot de landen met de grootste elektronicaconsumptie en -afvalstroom: Noorwegen genereert jaarlijks 26 kg e-waste per persoon en Zwitserland 23,4 kg per persoon.

Tot dusver zijn slechts twee rijke landen – IJsland en Noorwegen – erin geslaagd het grootste deel van hun energie uit hernieuwbare bronnen te halen.

Overkoepelende thema's

Hoe een omgeving kinderen beïnvloedt, verschilt niet alleen van land tot land, maar ook binnen landen. De ongelijkheden zijn duidelijk. Arme gezinnen lopen meer risico's wanneer het gaat om binnenluchtverontreiniging, toegang tot veilig en zuiver water, en donkere woningen. In 31 Europese landen hadden gezinnen met kinderen in armoede meer dan twee keer zoveel kans om in een krappe, moeilijk te verwarmen woning te wonen dan andere gezinnen met kinderen. Kinderen in gezinnen in armoede lopen veel meer risico, ondervinden meer schade en wonen doorgaans in buurten van mindere kwaliteit met minder speelplekken.

Terwijl we kinderen niet zouden mogen belasten met de verantwoordelijkheid om de planeet te redden, heeft de passiviteit van de wereldleiders ervoor gezorgd dat adolescenten en jongeren overal ter wereld de klimaatstakingen leiden. Om impact te hebben op de beslissingen die vandaag worden genomen, moeten kinderen en jongeren worden ondersteund met kennis, vaardigheden en kansen. Veel kinderen genieten nog steeds geen lessen over wereldvraagstukken zoals klimaatverandering. Gemiddeld gaf slechts 76 procent van de kinderen aan zich bewust te zijn van of goed vertrouwd te zijn met thema's als klimaatverandering en de opwarming van de aarde. De hoogste bewustwordingspercentages werden opgetekend in Zuid-Korea (88%) en de laagste in Roemenië (61%).

Jongeren maken zich zorgen over de gezondheid en de toekomst van de planeet. Uit een onderzoek in zes hoge-inkomenslanden blijkt dat bijna de helft van alle jongeren zich zoveel zorgen maakt over het milieu dat het hun dagelijks functioneren en hun levenstevredenheid aantast. Ongeveer 6 op de 10 jongeren vinden dat hun regering hen in de steek heeft gelaten op het vlak van milieu. Twee op vijf jongeren twijfelt eraan om later kinderen te krijgen omwille van de klimaatcrisis.

Aanbevelingen

Kinderen hebben een gezonde en veilige omgeving nodig waarin zij zich kunnen ontplooien. Om het onrecht en de schade te herstellen en de milieurechten van kinderen te realiseren, zijn op alle niveaus beleidsmaatregelen nodig. Internationale samenwerking is een must om mondiale oplossingen te vinden, maar ook individuele landen kunnen en moeten de problemen aanpakken. Hieronder volgen enkele aanbevelingen om de omgeving te verbeteren waarin kinderen leven en zich ontwikkelen:

1. Nu op kinderen focussen om hun toekomst te beschermen

De milieuproblemen van vandaag kosten kinderen gezonde levensjaren. In de meeste gevallen – ook wanneer het om afval en verontreiniging gaat – hebben de problemen die de planeet op lange termijn schaden, ook nadelige gevolgen voor het leven van kinderen vandaag. **Nationale, regionale en lokale bestuursniveaus** moeten het voortouw nemen bij het verbeteren van de leefomgeving van kinderen door de afval-, lucht- en waterverontreiniging terug te dringen en te zorgen voor kwaliteitsvolle woningen en buurten waar kinderen kunnen wonen, zich kunnen ontwikkelen en zich kunnen ontplooien.

2. De leefomgeving voor de meest kwetsbare kinderen verbeteren

De COVID-19-pandemie heeft grote ongelijkheden tussen en binnen landen blootgelegd en verder doen toenemen. Kinderen uit arme gezinnen worden vaak meer blootgesteld aan

milieuschade dan kinderen uit rijkere gezinnen. De bestaande verschillen worden zo bestendig en versterkt. Om de ongelijkheid te verminderen moeten **nationale, regionale en lokale overheden** prioritair inzetten op investeringen om de kwaliteit van de woningen en buurten voor de armste gezinnen te verbeteren, zodat alle kinderen in een passende omgeving kunnen opgroeien.

3. Een milieubeleid voeren dat rekening houdt met kinderen

Overheden en beleidsmakers moeten ervoor zorgen dat bij de besluitvorming rekening wordt gehouden met de behoeften van kinderen. Kinderen zijn kwetsbaarder voor bepaalde milieurisico's dan volwassenen omdat hun lichaam nog in ontwikkeling is. Wat zij precies nodig hebben in hun omgeving is ook verschillend. Alle landen moeten in hun beleid oog hebben voor kinderen in overeenstemming met het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind. Er kan een voorbeeld worden genomen aan de regeringen die hun beleidsmaatregelen al onderwerpen aan een systematische beoordeling inzake de gevolgen voor de kinderrechten, en aan de vele regeringen die momenteel werk proberen te maken van een meer kindvriendelijke omgeving. Ook op het vlak van de aanpassing aan de klimaatverandering moet zowel door **regeringen als door de wereldgemeenschap** prioritair actie worden ondernomen in verschillende sectoren, gaande van onderwijs tot infrastructuur. De inspanningen moeten vanuit een kindergevoelige aanpak vertrekken en onder meer het aanpassingsvermogen van kinderen ondersteunen.

4. Kinderen, de belangrijkste stakeholders van de toekomst, bij het beleid betrekken

Kinderen zullen het langst met de milieuproblemen van vandaag worden geconfronteerd, maar zij zijn ook het minst in staat om er invloed op uit te oefenen. Volwassenen op alle niveaus, van **ouders tot politici**, moeten naar hun mening luisteren en er rekening mee houden bij het uittekenen van beleidsmaatregelen die de toekomstige generaties onevenredig zwaar zullen treffen. Door middel van voorbeelden zoals kinder- en jeugdparlementen en burgervergaderingen moeten kinderen worden betrokken bij milieudebatten en -besluiten en bij het ontwerpen van hun directe leefomgeving.

5. Wereldwijd verantwoordelijkheid opnemen, nu en voor de toekomst

Milieueffecten houden geen rekening met nationale grenzen. Luchtverontreiniging die in één land wordt veroorzaakt, schaadt ook de buurlanden en de rest van de wereld. Beleid en praktijken moeten de natuurlijke omgeving waarvan kinderen afhankelijk zijn, beschermen. **Regeringen en bedrijven** moeten door middel van regelgeving en/of stimuleringsmaatregelen hun wereldwijde impact op het milieu vaststellen en beperken. **Regeringen** moeten nu effectieve maatregelen nemen om de milieuverbintenissen na te komen die zij in het kader van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen aangegaan zijn, onder meer om de uitstoot van broeikasgassen tegen 2050 te verminderen.